ទន្លេរស្មី
សម្លេងខ្មែរនៅបរទេស

ការវិភាគ

របស់ព្រះតេជព្រះគុណបណ្ឌិត ហុក-សាវណ្ណ អំពីប្រទេសកម្ពុជាជាមួយព្រះពុទ្ធសាសនា

Website: www.hoksavann.org

ថ្ងៃទី១២ ធ្នូ ២០០៤

ប្រទេសកម្ពុជាមានអារ្យធម៌ចាស់ទុំនៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍ ហើយបានជះឬទ្ធិពលរបស់ខ្លួនទៅលើប្រទេសជិតខាងទៀតផង ។ ជនជាតិខ្មែរបានទទួលយកព្រះពុទ្ធសាសនាជាសរណៈទីពឹងប្រចាំជីវិតរបស់ខ្លួនរាប់ពាន់ឆ្នាំមកហើយ ព្រោះព្រះពុទ្ធសាសនាស្របតាមចិត្តគំនិតរបស់ខ្លួន ឯសាសនាព្រាហ្មណ៍ដែលផ្សាយចូលមកកម្ពុជាដែរនោះ ពេលក្រោយខ្មែរពុំយកជាសរណៈទីពឹងដូចព្រះពុទ្ធសាសនាឡើយ ទើបសាសនាព្រាហ្មណ៍មកជ្រកនៅតាមទំនៀមទំលាប់ខ្មែរខ្លះ និងតាមរយៈសិល្បៈដូចជារឿងរាមកេរ្តិ៍ជាដើម ។ ដូច្នេះមូលដ្ឋានវប្បធម៌ខ្មែរ គឺព្រះពុទ្ធសាសនាជាព្រលឹងអត្តសញ្ញាណរបស់ខ្លួន ខ្មែរជឿកម្មជឿផល ជឿបាបជឿបុណ្យ ដឹងគុណដឹងទោស មានហេតុផលដូចហេតុផលរបស់វិទ្យាសាស្ត្រ ។ អ្វីមួយដែលប្រាសចាកហេតុផល ខ្មែរពុំអាចទទួលយកបានឡើយ ។ យ៉ាងណាមិញខ្មែរជឿព្រះពុទ្ធសាសនា គឺជឿការពិតដែលព្រះពុទ្ធបានសំដែង ដូចពាក្យថាធ្វើបុណ្យបានបុណ្យ ធ្វើបាបបានបាប, មនុស្សកើតចាស់ឈឺស្លាប់, ដើម្បីរំលត់ទុក្ខត្រូវរំលត់អវិជ្ជា តណ្ហាជាហេតុនាំឲ្យមានខន្ធ៥ មានរូបខន្ធជាដើម ។

ជនជាតិខ្មែរមានភ័ព្វសំណាងដោយបានទទួលកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនាថេរវាទ ជាសាសនាមួយមានមាគ៌ាប្រតិបត្តិ គឺមគ្គប្រកបដោយអង្គ៨ក្នុងដំណើរឆ្ពោះទៅរកការរំដោះទុក្ខមានជាតិទុក្ខជាដើម ។ បច្ចុប្បន្ននេះ ពុទ្ធសាសនាបានចំរើនលូតលាស់យ៉ាងខ្លាំងនៅទ្វីបអឺរ៉ុបនិងនៅសហរដ្ឋអាមេរិកជាដើម ។ អ្នកចូលកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនានៃបស្ចឹមប្រទេសទាំងនោះភាគច្រើនពួកបញ្ញវ័ន្តអ្នកចេះដឹងដូចជាសាស្ត្រាចារ្យមេធាវីជាដើម ដោយពួកនោះមុនចូលព្រះពុទ្ធសាសនា បានអានសៀវភៅព្រះពុទ្ធសាសនាជាច្រើន ស្រាវជ្រាវទៅឃើញថា ព្រះពុទ្ធសាសនាសំដែងអំពីសច្ចធម៌ជាសច្ចសាកលគឺការពិតទូទៅបានដល់អរិយសច្ច៤ មានទុក្ខសច្ចជាដើម សំរាប់ប្រតិបត្តិឆ្ពោះទៅរកការរំដោះទុក្ខរបស់មនុស្សសត្វ ។ ដរាបណាវិទ្យាសាស្ត្រកាន់តែលូតលាស់ ព្រះពុទ្ធសាសនាកាន់តែលូតលាស់ដែរ ព្រោះព្រះពុទ្ធសាសនាក៏ដូចវិទ្យាសាស្ត្រ និយាយអំពីទំនាក់ទំនងរវាងហេតុនិងផល ដែលគេអាចធ្វើការពិសោធន៍បាន ដូចជាវិទ្យាសាស្ត្រខាងគីមីវិទ្យានិងភូមិវិទ្យាជាដើម ក៏ដូចជាពុទ្ធសាសនា ពោលថាហេតុយ៉ាងណាផលក៏កើតឡើងយ៉ាងនោះដែរ គឺផលកើតឡើងតាមហេតុរបស់វា ។ ការត្រាស់ដឹងហេតុផលឬកម្មផលរបស់ព្រះពុទ្ធនេះ ជាការពិតសាកលដែលជាអរិយសច្ចៈ (Noble truth) ដែលគេអាចធ្វើការពិសោធបានគ្រប់ពេលវេលានិងគ្រប់ទីកន្លែង ។ ពួកបស្ចឹមប្រទេសទាំងនោះមានសទ្ធាជ្រះថ្លាខ្លាំងក្លា មានខ្លះចូលបួស ហើយចូលចិត្តចំរើនវិបស្សនា (meditation) ។ មានស្រីជាតិអង់គ្លេសម្នាក់ឈ្មោះខេរ៉ិនអាមស្ត្រុង (Karen Armstrong) បានធ្វើដូនជីសាសនាគ្រិស្តអស់៧ឆ្នាំ នាងត្រឡប់មានសទ្ធានឹងព្រះពុទ្ធសាសនា ដោយឃើញពាក្យប្រៀនប្រដៅរបស់ព្រះពុទ្ធត្រង់មេត្តាករុណា (compassion) ការរាប់អានការអាណិតអាសូរមិនបៀតបៀនគ្នា ជាប្រភពសន្តិភាពនិងឃើញធម៌អនត្តា បញ្ញាឃើញថាពុំមែនខ្លួននាំឲ្យមនុស្សដាក់អស្មិមានៈ មិនប្រកាន់ខ្លួន ជាប្រភពសន្តិភាពពិភពលោក ។

នៅឆ្នាំ១៩៩៩ សមាជិកនៃអង្គការសហប្រជាជាតិជិត២០០ប្រទេសបានអនុម័តជាឯកច្ឆន្ទ ទទួលស្គាល់និងចាត់ទុកបុណ្យពិសាខបូជារបស់ព្រះពុទ្ធសាសនាជាបុណ្យអន្តរជាតិ ដោយមូលហេតុពីរយ៉ាងគឺ ទីមួយបណ្តាសាសនាទាំងអស់ក្នុងសកលលោក ព្រះពុទ្ធសាសនាកើតមុនគេ ។ ចំណែកសាសនាព្រាហ្មណ៍ដែលសព្វថ្ងៃហៅថាសាសនាហិណ្ឌូនោះ បានជាគេពុំចាត់ថាកើតមុនព្រះពុទ្ធសាសនា ព្រោះសាសនានេះពុំមានប្រព័ន្ធពាក្យប្រៀនប្រដៅឲ្យបានច្បាស់លាស់និងទៀតទាត់ ម្តងគោរពព្រះឥន្ទ្រ ម្តងគោរពព្រះព្រហ្ម ម្តងគោរពព្រះឥសូរ ម្តងគោរពព្រះវិស្ណុឬព្រះនរាយណ៍ ម្តងរួមព្រះទាំងបីអង្គបញ្ចូលគ្នា ដែលមាននិយាយក្នុងគម្ពីរត្រៃវេទនិងគម្ពីរឧបនិស័ទជាដើម ។ ចំណែកព្រះពុទ្ធសាសនាវិញ មានកាលបរិច្ឆេទត្រាស់ដឹងច្បាស់លាស់របស់ព្រះពុទ្ធ, មានពាក្យប្រៀនប្រដៅច្បាស់លាស់ ដែលសព្វថ្ងៃមាននិយាយក្នុងគម្ពីរព្រះត្រៃបិដក, មានពុទ្ធបរិស័ទទាំងបព្វជិតទាំងគ្រហស្ថទទួលកាន់ជឿពិតប្រាកដ ។ ទីពីរ ព្រះពុទ្ធសាសនាមានពាក្យប្រៀនប្រដៅមួយដ៏សំខាន់ គឺធម៌អហឹង្សា (non violence) ការមិនបៀតបៀនដែលជាមូលដ្ឋាននៃសុខសន្តិភាពពិភពលោក (peace in the world) ។ ស្របនឹងសេចក្តីថ្លែងការណ៍ជាសកលនៃអង្គការសហប្រជាជាតិស្តីអំពីសិទ្ធិមនុស្ស (Human Rights) នៅថ្ងៃទី១០ធ្នូ១៩៤៨ មិនឲ្យមនុស្សបៀតបៀនគ្នា រំលោភលើសិទ្ធិគ្នា ហាក់ដូចជាអង្គការសហប្រជាជាតិយកពាក្យព្រះពុទ្ធធ្វើជាមូលដ្ឋានក្នុងការប្រកាសចំនួន៣០មាត្រានេះ ។ បើគិតពីពេលវេលានៃការប្រកាស រវាងអង្គការសហប្រជាជាតិនិងព្រះពុទ្ធ គឺអង្គការសហប្រជាជាតិប្រកាសឲ្យមនុស្សគោរពសិទ្ធិមនុស្សនៅឆ្នាំ១៩៤៨ ចំណែកព្រះពុទ្ធវិញ ប្រកាសឲ្យមនុស្សគោរពសិទ្ធិមនុស្សរហូតឲ្យគោរពសិទ្ធិសត្វ កុំឲ្យបៀតបៀននិងសម្លាប់ ដូចមានក្នុងសិក្ខាបទទីមួយនៃសីល៥ មានជាង២៥០០ឆ្នាំមកហើយ ។

ក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រពិភពលោក ពុំឃើញព្រះពុទ្ធសាសនាបង្ហូរឈាមគ្នាកន្លែងណាមួយ ដោយមូលហេតុសាសនាឡើយ ។ ដោយឃើញកត្តាសំខាន់ពីរប្រការនេះហើយ បានជាអង្គការសហប្រជាជាតិចាត់ទុកព្រះពុទ្ធសាសនាជាសាសនាសន្តិភាព អាចយកពាក្យប្រៀនប្រដៅរបស់ព្រះអង្គ ដូចជាធម៌អហឹង្សា ធម៌ព្រហ្មវិហារ មានមេត្តាករុណាជាដើម ធ្វើជារូបមន្តសំរាប់បំបាត់កំហឹង ការបង្ហូរឈាមគ្នា ហើយសាងសុខសន្តិភាពជូនមនុស្សក្នុងលោក ។

ព្រះសង្ឃជាមួយសង្គមខ្មែរ

នៅប្រទេសកម្ពុជា បើមានភូមិកន្លែងណា តែមានវត្តព្រះពុទ្ធសាសនាកន្លែងនោះ បានសេចក្តីថាវត្តព្រះពុទ្ធសាសនា តែងមានគ្រប់ភូមិស្រុកខេត្តក្រុងនៃព្រះរាជាណាចក្រទាំងមូល ។ វត្តជាមជ្ឈមណ្ឌលរបស់ប្រជាជាតិខ្មែរ សំរាប់សិក្សានិងប្រតិបត្តិព្រះពុទ្ធសាសនា ។ តាមទំនៀមទំលាប់ខ្មែរតាំងពីដើមមក កូនប្រុសជំទង់តែងនញ្ជូនទៅប្រគេនលោកគ្រូចៅអធិការ ដើម្បីឲ្យកូនសិក្សាអក្សរសាស្ត្រជាតិនៅទីវត្ត ។ បន្ទាប់មកឲ្យកូនបួសជាសាមណេរ បួសជាភិក្ខុ ដើម្បីសិក្សានិងប្រតិបត្តិព្រះពុទ្ធសាសនា ហើយចាត់ទុកជាការបួសសងគុណមាតាបិតា ។ បើអង្គខ្លះអស់និស្ស័យសឹកមកវិញ គេហៅថាអន្ទិតដែលចេញមកពីពាក្យថាបណ្ឌិត ប្រែថាអ្នកចេះដឹងនិងមានចរិយាល្អ ព្រោះអ្នកបួសបានសិក្សានិងអប់រំចិត្ត បានចេះដឹង

មានចិត្តបរិសុទ្ធល្អ ។ ពេលនោះ ព្រះសង្ឃពុំមែនសិក្សាតែព្រះពុទ្ធសាស
នានិងប្រពៃណីទំនៀមទំលាប់ខ្មែរប៉ុណ្ណោះទេ វិជ្ជាជីវៈផ្សេងៗដូចជាជាង
ឈើ ជាងដែក វិធីផ្សំថ្នាំមើលជម្ងឺ របៀបគូរគំនូរជាដើម ក៏លោកសិក្សា
ដែរ ។ ដូច្នេះបញ្ជាក់ថា ព្រះសង្ឃមានចំណេះខាងព្រះពុទ្ធសាសនាផ្នែក
វប្បធម៌ផង វិជ្ជាជីវៈ ផ្នែកសង្គមកិច្ចផង ។ ព្រះសង្ឃជាម្លប់នៃពុទ្ធបរិស័ទ
ពេលមានវិបត្តិផ្លូវចិត្តតែងតែទៅថ្វាយបង្គំព្រះសង្ឃឲ្យជួយដោះស្រាយ។
ព្រះសង្ឃពេលខ្លះបានដើរតួនាទីជាចៅក្រមសំរុះសំរួល ការវិវាទរបស់
ប្រជាពលរដ្ឋ ដែលជាជើងវត្តឲ្យស្រុះស្រួលគ្នាតាមវិធីព្រះពុទ្ធសាសនា ។
ពេលខ្លះព្រះសង្ឃដើរតួជាគ្រូបង្រៀន ដោយពន្យល់ណែនាំពុទ្ធបរិស័ទ
ចំណុះជើងវត្តរបស់ព្រះអង្គ កុំឲ្យឈ្លោះទាស់ទែងគ្នា កូនចៅឲ្យខំប្រឹង
ប្រែងរៀនសូត្រ ម្តាយឪពុកឲ្យខំធ្វើការរកស៊ីប្រកបដោយធម៌ជាដើម ។
ពេលខ្លះព្រះសង្ឃដើរតួនាទី ជាអ្នកផ្តើមគំនិតកសាងសាលារៀន មន្ទីរ
ពេទ្យ លើកដីធ្វើផ្លូវ ជីកស្រះ ធ្វើអណ្តូង ជូនប្រជាពលរដ្ឋប្រើប្រាស់ ។
ពេលខ្លះព្រះសង្ឃដើរតួនាទីជាគ្រូពេទ្យ ដោយជួយព្យាបាលជម្ងឺរបស់ប្រ
ជាពលរដ្ឋ ដោយថ្នាំបូរាណផ្សំនឹងពុទ្ធមន្តលើកកម្លាំងផ្លូវចិត្តផង ។ ពេល
ខ្លះព្រះសង្ឃដើរតួនាទីជាចិត្តវិទូ ដោយជួយណែនាំពន្យល់ពុទ្ធបរិស័ទដែ
លមានវិបត្តិផ្លូវចិត្ត ឬខូចផ្លូវចិត្ត ឲ្យជាសះស្បើយដោយឱសថគឺព្រះធម៌។
ព្រះសង្ឃខ្លះមានសមត្ថភាពនិមន្តទទួលញាតិញោមប្រមូលបច្ច័យនិងស
ម្ភារៈយកទៅជួយសង្គ្រោះប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរដែលរងគ្រោះដោយគ្រោះធ
ម្មជាតិ ដូចជាទឹកជំនន់ ខ្យល់ព្យុះខូចខាតទ្រព្យសម្បត្តិ និងរាំងភ្លៀង ធ្វើ
ឲ្យខូចខាតផលដំណាំជាដើម ។ នៅតាមវត្តអារាមស្រុកស្រែចំការ ព្រះ
សង្ឃចិញ្ចឹមកូនប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រនិងកុមារកំព្រាខ្លះ ឲ្យសំណាក់ក្នុងវត្ត
ដើម្បីសិក្សារៀនសូត្រ ។ ជាពិសេសវត្តនៅទីក្រុង មានក្រុងភ្នំពេញជាដើ
ម ដូចជាវត្តឧណ្ណាលោម វត្តលង្កា វត្តបុទុមជាដើម មាននិស្សិតស្នាក់នៅ
រាប់រយនាក់ក្នុងវត្តនីមួយៗ ដើម្បីសិក្សារៀនសូត្រនៅវិទ្យាល័យនិងម-
ហាវិទ្យាល័យ ព្រោះរដ្ឋពុំបានសង់អាគារឲ្យបានគ្រប់គ្រាន់ សំរាប់ឲ្យនិស្សិ
តស្នាក់នៅឡើយ ដូច្នេះហើយបានជាកូនចៅក្រីក្រទាំងនោះ មកសំណា
ក់នៅក្នុងវត្តដោយពុំមានលទ្ធភាពជួលផ្ទះ ។ ដូច្នេះបញ្ជាក់ថា វត្តព្រះពុទ្ធ
សាសនាមានប្រយោជន៍សំខាន់ណាស់សំរាប់ជួយសំរួលជីវភាពការរស់
នៅរបស់ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ ។

ព្រះពុទ្ធសាសនានិងវិបត្តិនយោបាយ

អ្នកសិក្សាព្រះពុទ្ធសាសនាបានដឹងហើយថា ពាក្យប្រៀនប្រដៅដ៏
សំខាន់របស់ព្រះពុទ្ធ គឺការប្រតិបត្តិធម៌អហឹង្សា ការពុំបៀតបៀន ដែល
ជាមូលដ្ឋាននៃសន្តិភាពសកលលោក ។ ប្រទេសកម្ពុជាបានឆ្លងកាត់វិបត្តិ
នយោបាយជាច្រើនប្រភេទ រហូតមានការសម្លាប់រង្គាលដូចវាលពិឃាត
ខ្មែរក្រហម និងការឈ្លានពានពីបរទេស ។ អំពើអមនុស្សធម៌ទាំងនេះ
ផ្ទុយនឹងពាក្យប្រៀនប្រដៅរបស់ព្រះពុទ្ធ ដូច្នេះអំពើអាក្រក់នេះពុំទាក់ទង
នឹងព្រះពុទ្ធសាសនាឡើយ ។ ព្រះពុទ្ធពុំដែលបង្រៀនឲ្យមនុស្សទាស់ទែ
ងគ្នា កាប់សម្លាប់គ្នា បែកសាមគ្គីគ្នាឡើយ ។ មិនថាតែមនុស្សទេដែល
ព្រះអង្គហាមមិនឲ្យបៀតបៀនមិនឲ្យសម្លាប់, ទាំងសត្វមានជីវិតទាំងអស់
ក៏ព្រះអង្គហាមមិនឲ្យសម្លាប់ដូចគ្នា ។ អ្នកដែលសម្លាប់ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ
សម័យវាលពិឃាតខ្មែរក្រហម ពុំមែនជាអ្នកព្រះពុទ្ធសាសនាឡើយ គឺជា
អ្នកដើរតាមមាគ៌ាកុម្មុយនិស្ត ដែលមានបរទេសកុម្មុយនិស្តនៅពីក្រោយ
។ តាមន័យនេះ គេពុំអាចចោទថា ការសម្លាប់គ្នានេះ ដោយសារកាន់ព្រះ
ពុទ្ធសាសនាឡើយ ។ តាមពិតវិញ ពុទ្ធសាសនិកជនខ្មែរទាំងគ្រហស្ថទាំ
ងបព្វជិត ត្រូវទទួលរងគ្រោះដោយសារពួកនេះ គឺព្រះសង្ឃត្រូវគេធ្វើ
គត ចាប់ផ្សឹក ព្រះពុទ្ធរូប វត្តអារាម គម្ពីរក្បួនច្បាប់ ត្រូវគេបំផ្លាញចោល
។ បើគេដើរតាមមាគ៌ាព្រះពុទ្ធវិញ ពិតជាការសម្លាប់គ្នាពុំកើតមានឡើយ។
ដូច្នេះការសម្លាប់គ្នានេះ ដោយសារការពុំដើរតាមពាក្យប្រៀនប្រដៅរប-
ស់ព្រះពុទ្ធវិញទេ ។

ចំពោះប្រទេសកម្ពុជាដែលក្រីក្រវិញ ក៏គេពុំអាចបន្ទោសព្រះពុទ្ធសា
សនាឡើយ ព្រោះពាក្យប្រៀនប្រដៅរបស់ព្រះអង្គស្ទើរតែគ្រប់ទំព័រ ប-
ង្រៀនមនុស្សឲ្យខំប្រឹងសិក្សារៀនសូត្រធ្វើការងារប្រកបដោយធម៌ ដូច
ប្រយោជន៍បច្ចុប្បន្ន៤យ៉ាង គឺឧដ្ឋានសម្បទាប្រែថាប្រកបព្រមដោយ
ការប្រឹងប្រែងធ្វើការងារពុំខ្ជិលច្រអូសជាដើម ។ មានពាក្យបាលីជាច្រើន
ដែលមានន័យឲ្យខំប្រឹងប្រែងដូចពាក្យថា វាយាមៈ វីរិយៈ ជាដើម ។ ជិត
បរិនិព្វាន ព្រះពុទ្ធប្រទានឱវាទជាចុងក្រោយដាស់តឿនមិនឲ្យមនុស្សប្រ
មាទធ្វេសប្រហែស គប្បីបំពេញសេចក្តីល្អឲ្យបានសំរេច ព្រោះសង្ខារពុំ
ទៀងទេ ។ ដូច្នេះបញ្ជាក់ថា ទោះបីព្រះអង្គជិតបរិនិព្វានមានព្រះពាធដ៏
ធ្ងន់ក៏ដោយ ក៏ព្រះអង្គនៅតែព្យាយាមរំលឹកបន្ថែមទៀត កុំឲ្យភ្លេចកើត
មកត្រូវតែធ្វើការងារល្អ ដើម្បីប្រយោជន៍ខ្លួននិងប្រយោជន៍សង្គម កុំឲ្យ
ពេលវេលាកន្លងទៅដោយឥតប្រយោជន៍ ព្រោះពេលកន្លងទៅអាយុក៏
កន្លងទៅជាមួយដែរ ដោយសេចក្តីប្រមាទធ្វេសប្រហែសជាផ្លូវនៃមច្ចុ
សេចក្តីមិនប្រមាទជាផ្លូវនៃអមតៈ ។ ពាក្យថាអមតៈប្រែថាមិនស្លាប់ បាន
ដល់ការសំរេចព្រះនិព្វាន ជាធម៌រហូតមិនស្លាប់ គឺបុគ្គលព្យាយាមមិនប្រ
មាទពិចារណាសង្ខារការកើតរលត់ រហូតឃើញទោសក្នុងខន្ធ៥ មានរូប
ខន្ធជាដើម រមែងសំរេចព្រះនិព្វាន លែងកើតចាស់ឈឺស្លាប់ ។ ព្រេងនិ
ងប្រឹងជាគូគ្នា គឺបុគ្គលបើទោះបីដឹងថា មានព្រេងវាសនាពីមុនមកហើយ
ក៏ដោយ ក៏ត្រូវតែខំប្រឹងប្រែងព្យាយាមក្នុងបច្ចុប្បន្នទៀត ទើបសំណាង
ដែលបានកសាងនោះបញ្ចេញជាផលបាន ។ ដូចប្រេងទៅក្នុងដូងទុំ ដើ
ម្បីបានប្រេងគេត្រូវយកដូងទៅកោស រួចយកទៅរំងាស់ទើបចេញជា
ប្រេងបាន ។ ប្រៀបមួយទៀត ដូចបុគ្គលមានគ្រាប់ពូជមួយគ្រាប់ ដើម្បី
ឲ្យគ្រាប់ពូជនោះដុះជាដើមបែកមែកបញ្ចេញជាផ្លែផ្កា គេត្រូវយកគ្រាប់ពូ
ជនោះទៅដាំលើដីដែលមានជីវជាតិ ថែទាំស្រោចទឹក កុំឲ្យសត្វវាស៊ី ទើប
សំរេចផលបាន ។ ដូច្នេះគ្រប់ពាក្យទូន្មានរបស់ព្រះពុទ្ធ គ្មានកន្លែងណា
មួយដែលព្រះអង្គបង្រៀនឲ្យមនុស្សសត្វខ្ជិលច្រអូសដេកចាំសំណាង
អុជធូបបន់ស្រន់ឲ្យសេចក្តីប្រាថ្នារបស់ខ្លួនផ្តល់ផលឲ្យខ្លួនឡើយ ។ ពាក្យ
មួយទៀតថា សេចក្តីសុខចំរើនគ្រប់យ៉ាងពុំមែនកើតពីមនោរថ គឺកើតពី
ការនឹកគិតឡើយ តែកើតពីការព្យាយាមធ្វើ ហើយក៏ពុំមែនកើតមកពីព្រះ
ជាម្ចាស់ណាប្រទានឲ្យឡើយ គឺកើតមកអំពីអំពើល្អរបស់ខ្លួន ។ ចំពោះ
ព្រះពុទ្ធវិញ ព្រះអង្គសំដែងថា តថាគតគ្រាន់តែប្រាប់បង្ហាញផ្លូវប៉ុណ្ណោះ
អ្នករាល់គ្នាត្រូវដើរដោយខ្លួនឯង បានសេចក្តីថា ព្រះអង្គបង្ហាញផ្លូវល្អផ្លូវ
អាក្រក់ នរក សួគ៌ និព្វាន មនុស្សសត្វត្រូវជ្រើសរើសផ្លូវដើរដោយខ្លួន
ឯង ។ បើចង់ចេះត្រូវខំរៀន បើចង់បានទ្រព្យសម្បត្តិត្រូវប្រឹងប្រែងរក
ស៊ីប្រកបដោយធម៌ បើចង់បានសួគ៌និព្វានត្រូវខំប្រតិបត្តិធម៌ នេះជាសច្ច
ធម៌ ជាហេតុផលពិតដែលគេពុំអាចកែប្រែបាន ពុំមែនកើតពីអំណាចខា
ងក្រៅ មានកើតពីឥទ្ធិពលព្រះជាម្ចាស់ជាដើមឡើយ ។ ពុទ្ធសាសនិកជន
ខ្មែរពុំមែនជឿព្រះពុទ្ធសាសនាដោយធ្មេចភ្នែកឡើយ គឺជឿដោយបើក
ភ្នែក គឺសទ្ធាការជឿដោយមានបញ្ញា ការពិចារណារកហេតុផលនៅជា
មួយ ។ បានសេចក្តីថា ជឿព្រះពុទ្ធសាសនាគឺជឿការពិតដែលព្រះអង្គសំ
ដែង ពុំមែនជឿរបៀបយល់សប្តិ របៀបនិទានរឿង ដែលពុំអាចបញ្ជាក់
ការពិតបាននោះទេ ។

ដូចបានទាញយកពាក្យប្រៀនប្រដៅ របស់ព្រះពុទ្ធខ្លះមកបញ្ជាក់រួច
ហើយ គឺព្រះពុទ្ធបានប្រៀនប្រដៅកុំឲ្យមនុស្សខ្ជិលច្រអូស ផ្ទុយទៅវិញ
ឲ្យខំប្រឹងប្រែងកិច្ចការប្រកបដោយធម៌ ដើម្បីប្រយោជន៍ខ្លួននិងប្រយោ

ជន៍សង្គម ។ ប្រជាពលរដ្ឋនៃប្រទេសកម្ពុជា ធ្លាក់ខ្លួនក្រីក្រលំបាកតោកយ៉ាកវិញនោះ ដោយសារវិបត្តិនយោបាយនិងអ្នកដឹកនាំរដ្ឋ ពុំបានរៀបចំក្បួនសេដ្ឋកិច្ច តាមលក្ខណៈបច្ចេកទេសឲ្យបានជាក់លាក់ ព្រមទាំងបានប្រព្រឹត្តអំពើពុករលួយផង បានធ្វើឲ្យកម្ពុជាមាតុភូមិធ្លាក់ខ្លួនដុនដាបដូចសព្វថ្ងៃនេះ ។ បើប្រៀបធៀបនឹងប្រទេសពីរបីដែលគោរពព្រះពុទ្ធសាសនា គឺប្រទេសកម្ពុជាគោរពព្រះពុទ្ធសាសនាមានភាពក្រីក្រ ចំណែកប្រទេសជប៉ុន ប្រទេសថៃ គោរពព្រះពុទ្ធសាសនាដែរ ទៅជាអ្នកមានស្តុកស្តម្ភសេដ្ឋកិច្ចលូតលាស់ តើបណ្តាលមកពីអ្វី ? ភាពខុសគ្នានេះ គឺពិតជាបណ្តាលមកពីប្រទេសថៃនិងប្រទេសជប៉ុន អ្នកដឹកនាំគេចេះដឹកនាំបានល្អទាំងផ្លូវនយោបាយនិងផ្លូវសេដ្ឋកិច្ច ជាពិសេសគេចេះដកស្រង់យកព្រះគំនិតដ៏ល្អៗរបស់ព្រះពុទ្ធមកអនុវត្ត ទើបធ្វើឲ្យប្រទេសគេលូតលាស់ចំរើន ។ ចំណែកអ្នកដឹកនាំខ្មែរអនុវត្តព្រះពុទ្ធសាសនាមានលក្ខណៈប្រជាភិថុតិ ជាផ្លូវនយោបាយ ពុំបានដកស្រង់យកគំនិតល្អៗរបស់ព្រះពុទ្ធមកអនុវត្តឡើយ ។ របស់ល្អមានតម្លៃ ប៉ុន្តែគេពុំបានយកមកប្រើដើម្បីជាប្រយោជន៍ទេ របស់មានតម្លៃនោះក៏ពុំបានផ្តល់ផលដល់អ្នកនោះឡើយ យ៉ាងណាមិញ ប្រទេសកម្ពុជាគោរពព្រះពុទ្ធសាសនា ប៉ុន្តែអ្នកដឹកនាំខ្មែរពុំបានយកពាក្យព្រះពុទ្ធមកអនុវត្តន៍ ក៏មានន័យដូចនេះដែរ ។ ស្របន័យនេះដែរ ប្រទេសកម្ពុជាកើតវិបត្តិនយោបាយរហូតបង្ហូរឈាមគ្នានេះ ដោយសារអ្នកដឹកនាំខ្មែរពុំគោរពតាមធម៌ព្រះពុទ្ធ គឺព្រះពុទ្ធបានបង្រៀនមនុស្សមិនឲ្យបៀតបៀនគ្នាកាប់សម្លាប់គ្នា តែត្រូវស្រឡាញ់រាប់អានគ្នាប្រកបដោយចិត្តមេត្តានិងករុណា ។ ប្រវត្តិព្រះពុទ្ធសាសនាពុំដែលធ្វើចម្បាំងឈ្លានពានគេឡើយ មានតែគេឈ្លានពានមកខ្លួនវិញ ។ ចំណែកសាសនាដទៃក្រៅពីពុទ្ធសាសនាវិញ បានធ្វើចម្បាំងហើយរហូតពេលនេះក៏នៅតែធ្វើចម្បាំងបង្ហូរឈាមគ្នាដោយមូលហេតុសាសនារៀងៗខ្លួន ។៚